

**ГЕОРГИ
БАКАЛОВ**

ГЕОРГИ БАКАЛОВ

ИЗБРАНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ
В ЧЕТИРИ ТОМА

*Под редакцията на
Лора Г. Бакалова, Ангел Тодоров,
Жак Натан, Иван Руж и
Жельо Авджиев*

БЪЛГАРСКИ ПИСАТЕЛ * СОФИЯ 1964

Сл Болг-2
5223-4

ГЕОРГИ БАКАЛОВ

ИЗБРАНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ
ТОМ ЧЕТВЪРТИ

Редактор Жак Натан

БЪЛГАРСКИ ПИСАТЕЛ * СОФИЯ 1964

КАРЛ ЛИБКНЕХТ И РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

«Вчера Роза и Карл послужиха сетня служба на нашето дело», така лаконично съобщава на руските ѝ другари от Берлин на 16 януари 1919 г. Лео Йогихес, който сам изкачи същата Голгота след два месеца. . .

Те, безсмъртните, умряха на бойния си пост, умряха като вождове на пролетарския подем в Берлин, започнат на 5 януари с обща стачка. Псетата на буржоазния режим начело с един звяр в човешки образ, който за жалост е носил някога светото име работник — социалдемократа Носке, — удавиха в кръв авангарда на германския пролетариат. На 13 януари стачката биде прекратена. 14-и е денят на поражението, ден и на арестуването на Либкнехта и Люксембург. През нощта те бяха «очистени». . .

Трупът на Либкнехта бил захвърлен в парка «Тиргартен», а тленните останки на Люксембург изчезнаха, за да се намерят много по-късно в един от каналите на р. Шпре. . . Убийците не бидоха наказани, защото техните вдъхновители управляваха Германия.

«Смазването на спартакистите е един акт на обществено спасение, който ние трябваше да изпълним пред нашия народ и пред историята» — гордееше се Шайдеман пред своите господари — капиталистите. «Нарекоха тази борба — война между братя. Не, злодейците и убийците не са мои братя» — има наглостта да твърди същият този — уви, също бивш работник, Горки бе казал: бивши човек — Шайдеман.

О, да, разбира се, братството на социалпатриотските лакеи на буржоазията напомня Каиновото...

ДОСТОЙНИЯТ СИН НА ВЕЛИКИЯ БАЩА

Карл бе син на великия Вилхелм Либкнехт, «войника на революцията», както той сам се наричаше. Роден на 13 август 1871 г., когато баща му бе затворен за две години в една крепост за своята борба против войната между Германия и Франция, Карл доби по наследство непреклонния воинствуващ дух и по пътя на баща си не се уплаши пръв да обяви война на немския милитаризъм.

Нему германският пролетариат дължи и смелата инициатива за две нови движения, изпълнени с неукротим дух и енергия: младежкото и антимилитаристичното.

При упадъка на революционния дух в германската партия и синдикати Либкнехт се залови да организира непоковарената работническа младеж, тоя резервоар на класова енергия (1903 г.). «Старите» се опитаха да осуетят това движение, като лишат младежта от самоинициатива и самодейност. Но противодействието не уплаши борческата натура на Либкнехт.

В 1906 г. той излезе с брошурата си «Милитаризъм и антимилитаризъм», която му коства година и половина затвор. Тя падна като бомба в собствената му партия, дето при общата агитация, най-вече по избори, се проповядваше заменяне постоянната армия с народна милиция, но дето и дума не ставаше за непосредствено подкопаване основите на военщината чрез пропаганда в казармите между войниците. О, това бе опасно, «легалността» би била нарушена, би се рискувало всичко — и даже организацията, превърната в самоцел... Всички партийни инстанции, дори престарелият Бебел, се обявиха против необуздания смутител.

А Либкнехт посегна дори върху «личния приятел» на кайзера — Крупа, модерния феодал (процеса от

1912 г.), — когото обвини в подкупване на министерствата и... на френските вестници («Фигаро»): да разпалват враждата, за да се увеличи търсенето на фабрикатите му.

Домът на Либкнехт бе свърталище на руските революционери. Тях той защитава в Кьонигсбергския процес през 1904 г., тям принадлежаха неговите симпатии, време и сили. В него бащата бе допълнен от болшевика.

Когато избухна войната, Либкнехт бе, то се знае, против гласуването военните кредити на правителството. Но напразни бяха неговите увещания: социалдемократията гласува тия кредити в позорния ден 4 август 1914 г. За да не разрушава партийната организация, която той разчиташе, че скоро изцяло ще се обяви против войната, Либкнехт не излезе в Райхстага с протест — и това стана неговата трагедия. Той разбра, че над дисциплината на партията стои дългът към интернационализма, и всякак залягаше да възбуди партията против войната. Но не му позволиха събрание в неговото изборно окръжие (Потсдам) и той трябваше да чака сгоден случай в самия Райхстаг. Тоя случай му се представи на 2 декември с. г. Най-гръмката дума, която бе произнесена през времето на войната и която заглуши ехтежа на топовете, бе неговото отказване на военните кредити:

— Не! (Nein!)

Той имаше време добре да обмисли своята постъпка. Напълно съзнателно Либкнехт пое мъченическия път...

Той вече не е депутат, а прост войник на фронта. И като такъв при един отпуск в Берлин той застава начело на първата революционна демонстрация (1 май 1916 г.). На приятелите, които са го раздумвали да не участва, той е отговорил, че водачът няма право да зове масите на борба, а сам да се укрива... В резултат: арест същия ден и осъждане на 4 и 1/2 години затвор...

От затвора той пише «Спартакoви писма», които като хвърчащи листи възбуждат пролетариите. Впро-

чем други от тия писма са писани от Р. Люксембург, също от затвора.

Революцията го освобождава, десетки хиляди работници причакваха неговото пристигане и веднага Спартак повежда модерните гладиатори.

Той не знае дали ще оживее в историческия вихър и в предсмъртната си статия («Въпреки всичко!») пише: «Ще ли бъдем ние живи, или не, когато се постигне победата, не зная, но нашата програма ще бъде жива; тя ще овладее целия свят на освободеното човечество въпреки всичко. Днес още спящите маси на пролетариата ще се пробудят от страшния гръм на приближаващия се икономически разгром, като от тръбните звукове на страшния съд. Тогава ще възкръснат труповете на убитите борци и ще поискат сметка от проклетите убийци. Днес се чува само подземният шум на вулкана, но утре вулканът ще изригне огън и ще погребее всички убийци под потоците на своята горяща лава».

«НАЙ-СВЕТЛАТА ГЛАВА ИЗМЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ
НА КАРЛ МАРКСА»

Така покойният Мъринг нарече Роза Люксембург. И с право. Тя бе човек необикновен. Изучавайки всичко от първоизточници и основателно, тя не се спираше на общоприетите възгледи и винаги търсеше нещо ново с критическия си прозорлив ум.

Полското движение тя оплоди с нови идеи. Когато целият интернационал поддържаше ППС (Полската социалистическа партия) с нейния национализъм, Люксембург не се поколеба да встане против тази партия, която тя заклейми с един термин, за пръв път употребен от нея: социалпатриотизъм. И с оригинални исторически и икономически изследвания обоснова теорията на интернационалистическото революционно движение в Полша.

Когато в Германия Бернщайн излезе с обоснование на своя реформизъм, а признатият теоретик на партията,

Кауцки, мълчеше — Люксембург първа пое ръкавицата в бляскавата си полемическа брошура «Социална реформа и социална революция» и застави Кауцки да се намеси в спора.

Министериализмът във Франция намери в нейното лице съкрушителен противник. Тя не се подвоуми да се обяви и против Жореса, щом той взе страната на министериализма. И на Амстердамския конгрес (1904) осъждането на министериализма се дължи в голяма степен пак на Люксембург.

На Щутгартския конгрес (1907) тя заедно с Ленина осуети опортюнистическата резолюция по колониалната политика и в тяхната резолюция четем пророческите думи:

«Империалистическата всемирна война фатално ще избухне; буржоазията от всички страни тласка човечеството към тази неизбежна катастрофа. Трябва да се използва политическата и икономическата криза, която ще последва, за да се повдигнат масите против капитализма.»

Във време на първата руска революция тя се озовава във Варшава (декември 1905 г.), дето през март 1906 г. я арестуват, за да я пуснат в края на юний под гаранция. Оттам тя избягва в Петербург, дето... посещава революционните среди; отива в затворите при арестуваните другари и им служи в най-широк смисъл на думата за съединителна връзка със социалистическия свят.

В Германия тя става първа агитаторка на поуците от руската революция: масовата политическа стачка, работническите съвети и въоръженото въстание. Всички партийни инстанции се обявяват против нея и даже Бебел. Ауер нарича генералната стачка — генерална нелепост (Generalstreik — Generalunsinn). Но тя все пак сполучва да прокара на Йенския конгрес лозунга за общата стачка. При движението за изборни права в Прусия (1910 г.) тя заедно с Либкнехта проповядваха масовото излизане на улицата. И тук вече Кауцки, който от учител се бе превърнал в ученик на Люксембург и който под нейното влияние бе на-

писал последното си революционно произведение («Пътят към властта»), се обявява против нея.

В партийната школа Люксембург е блестяща лекторка. Плод на нейните икономически изследвания се явява съчинението «Натрупването на капитала» (1913 г.), в което е дадена теорията на империализма.

Страстна ораторка и бляскава политичка. . . Люксембург става любимка на работничеството в Германия, която обикаля със своите речи. Тя става опасна за правителството и то я осъжда на годишен затвор зарад речта ѝ във Франкфурт (1913 г). Но още невлязла присъдата в сила, Люксембург излиза в Берлин с разкрития на ужасите в казармите. Нов процес, но от него правителството се уплаши, като разбра, че хиляди свидетели ще заклеймят казарменото варварство, и го прекрати.

От първата присъда правителството се възползува след обявяването на войната, за да се отърве от «кървавата Роза», която работниците зовяха «нашата Роза», и я затвори от февруари 1915 г. до февруари 1916 г. В затвора тя написа брошурата за кризата в германската социалдемократия, пусната с псевдонима Юниус. В тази брошура марксизмът чете историческата си присъда над «смърдящият труп», какъвто социалдемократията представляваше.

Само четири месеца остава Люксембург на свобода, след което правителството се погрижва пак да я прибере на сигурно място, отдето чак революцията я пуца, за да я погълне контрареволюцията след три месеца. . .

«В Берлин всичко е спокойно» — така е озаглавена последната ѝ статия, написана в деня на потушаването на спартакисткото въстание и на нейното арестуване. Но «от поражението ще разцъфти бъдещата победа». Затова — «не ликувайте, тъпи лакеи! Вашият ред е изграден на пясък. Още утре революцията отново ще се издигне нагоре и с тръбен звук, за ваш ужас, ще прогласи:

«Аз бях, Аз съм, Аз ще бъда!»

ЛИЧНИ СПОМЕНИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

На 5 октомври 1891 г. за пръв път видях и се запознах с Роза Люксембург. То бе още първия ден на пристигането ми в Женева, дето бях отишъл да се уча. Бях спрял в стаята на покойния другар Слави Балабанов, при когото и се поселих за дълго — на Rue de la Cluse, Ключка, както я наричаха многобройните руси, които обитаваха грамадния корпус «казарма» на тази улица. Роза живееше в същата къща, на същия трети етаж, само че съседния номер, Слави и Кръстьо Раковски варяха чай на спиртната лампа и разговорът преминаваше на разни въпроси. Узнах, че Роза, която бе тогава на 21 година и нещо, отдавна вече има зад себе си революционно минало, за което трябвало да прескочи руската граница.

Как е станало това, днес е известно. Революционерът Каспжак, който по-късно увисна на бесилото, я придружил от Варшава до германската граница, облечен като сфицер. В пограничното село той представил осемнайсетгодишната мома, еврейските черти на която не можели да се скрият, като бежанка от родителите си, на която батюшка-поп да помогне да се спаси, за да се покръстела и омъжила за християнин.

Оттам Роза се поселва в Цюрих, в семейството на немския социалдемократически журналист Любек, който бил парализиран и комуто тя помагала да пише статиите си. Под неговото влияние се установяват окончателно нейните социалистически възгледи. Сама разполагаща със случайни и крайно оскъдни средства, за да спаси от немотия многобройното семейство на Любека, тя влияе окуражително на жената на Любека, полякиня, и след смъртта на стария Любек Роза нареди да се прехвърли майката в Женева, събра средства между бедните свои другари, за да ѝ помогне да отвори пансион и да отгледа децата си. Един от синовете, д-р Карл Любек, удивителен лингвист, бе по-късно учител в габровската гимназия. А с друг, работник, през 1897 г. Роза сключи в Цюрих фиктивен брак,

за да добие правото на германска поданица, и веднага се втурна в германското движение.

Когато бе в Женева, Роза вече имаше международни връзки; тя бе близка приятелка с Кауцки и с Павел Акселрода, с когото през зимата тя ме запозна на своята квартира (той беше дошъл от Цюрих за няколко дни в Женева), отдето, като го изпращах през нощта, аз жадно го разпитвах за задачите на социалдемократите в една дребнобуржоазна страна. Роза се познаваше и с Плеханова, но как той гледаше на нея, не си спомням.

Преди да замина за странство, аз вече бях горещ социалист и в Женева исках да изучавам марксисткия социализъм, пътя за който ни разкриваше Плеханов със своите трудове. Цялото мое поколение се учеше по руските революционери, които бяха и негов морален идеал. Люксембург за нас бе руска революционерка: тя никак не изтъкваше своето произхождение от Полша, говореше все руски и на руския самообразователен социалистически кръжок, в който влизахме и няколко българи, тя бе идейният ръководител. Аз се чувствавах извънредно ощастливен, дето още от първия ден попаднах чрез Люксембург в средата, за която мечтаех.

Нежна и внимателна, Роза преодоля моята юношеска свенливост и ме накара да ѝ разправам на чупен руски език какъв е бил пловдивският ученически бунт, за който са ме изключили завинаги от всички български училища като «главен инициатор». Току-що бях чел руското четиристишие, което казва: «Какво адско коварство си намислил да осъществиш: държавата ли да събориш, или инспектора (аз си казвах: гимназиалния директор) да биеш?» Мене ме досрамя за моя гимназически «бунт» пред това момиче в сиянието на революционното минало, но така или иначе ѝ разправах и този пръв разговор ни сближи.

Няколкото месеца, които Роза остана в Женева, преди в пролетта на 1892 г. да замине за Цюрих, ние прекарвахме по цели дни, и то всеки ден, наедно, занимавайки се в университетската библиотека. Роза

не беше записана за студентка, но свободно изучаваше марксизма, историята и по-специално политическата икономия. Ней аз дължа изучаването на говоримия руски език, който усвоих в постоянните разговори с нея.

Дребна на ръст, с бледно лице, тя бе с крехко здраве. На една вечеринка ни изплаши с премаляването си. И аз винаги съм се учудвал как е могла да издържи в живота си тоя колосален труд за делото на социализма в теория, агитация, публицистика, полемика и най-после продължителния затвор преди смъртта си. Духовната енергия, която у нея бе неизтощима, ще да я е крепяла.

Още в Женева Роза се отличаваше по познания и ум от всички. Тя четеше страшно много, четеше на всички главни европейски езици: немски, френски, английски, италиански, а също и на славянските езици. Говореше съвършено свободно на полски, руски, немски и френски. Прочетеното от нея не се прилепяше механически към вече натрупаните познания, а се усвояваше критически. За нея нямаше авторитети. И даже Кауцки, когото дълго време смяташе за свой учител, тя не приемаше на вяра. Помня, когато прочете студията на Кауцки върху произхода на брака и на семейството и сравни неговите възгледи с възгледите на Енгелсовия «Произход на частната собственост, семейството и държавата», тя каза: «Не, старият Енгелс е прав.» Тя имаше за правило да чете предговорите на книгите след прочитането на текста, за да си състави сама понятие за изложения в книгата материал, а не да се влияе от авторското резюме на възгледите му в предговора.

Макар в кръга на младите социалисти и социалистки в Женева да имаше хора с големи способности — като например Люба Акселрод, която си създаде име като философска писателка-марксистка (псевдоним Ортодокс), — все пак от само себе си се приемаше от всички, че Люксембург държеше първото място. Когато тя напусна Женева, кръжокът осиротя, почувствува се пустота.

Преди да замине, помоли брата на Никола Габровски — Петър, — който изучаваше фотографията в Женева, да я снее. И най-младият лик на Роза, който досега е известен, е преснет от този кабинетен портрет: там Роза е във окопчана дрешка на квадрати и с проста шапчица. Това е един от най-верните портрети на Люксембург.

Лятото уговорихме да прекараме заедно в едно село на Юра, в Невшателско, но нещо ѝ попречи. Бедността, която прекарваше Роза, личи от едно нейно писмо, в което ме молеше да издействувам от хазайката на пансиона в това село, дето живеехме и се хранехме за 40 франка месечно, нея да приеме само по 35 франка, тъй като, казваше тя, «аз малко ям» . . .

През лятото на 1893 г. отново видях Люксембург на Цюрихския международен конгрес. Там тя вече бе делегатка, но не на официално признатата ППС (Полска социалистическа партия), която виждаше пътя към социализма през независимостта на Полша, а на нова работническа организация, на която тя бе теоретикът и от която по-късно се разви «Социалдемократията на полското царство». Против мандатите на нейната организация ППС повдигна възражения, като дори се унижи да обвини един от нейните делегати, че бил делегат на руското правителство. Въпреки страстната защита на Роза пред конгреса нейната делегация не биде допусната.

Когато отново видях Люксембург през лятото на 1896 г. в Лондонския конгрес — там пак се опитаха да я отстранят, но тя бе вече по-щастлива: този път нейната защита сполучи.

Оттогава Люксембург принадлежеше на Интернационала. Без да се откъсва от полското движение, тя става един от любимите водачи на германското работничество, членка на Международното бюро, в 1906 г. се озовава в пределите на революционна Русия, а през войната тя първа издига интернационалното знаме.

Тя първа пренесе в Германия поуките от руската революция от 1905 г.: масовата политическа стачка

като предверие на въоръженото въстание. Учителят ѝ Кауцки се намираше вече под влиянието на ученицата. Той присъствува на нейното събрание по тая тема в Берлин, началото на 1907 г., на другия ден след успешното завършване на българската железничарска стачка, която го интересуваше и успеха на която той пръв ни събщи и честити. Това бе последната реч на Люксембург, която съм чувал. Социалистическата идея, казва Клара Цеткин, бе всепоглъщащата, мощна страст на Роза Люксембург, страст умствена и душевна, и единствената цел, която честолюбието на тази рядка жена познаваше, бе да разчисти пътя към социализма. Тази пламенна страст на ораторката заразяваше аудиторията.

В партийната школа в Берлин, гдето Люксембург бе любима лекторка, тя се застъпи за моето приемане. Но макар да тури в движение компетентните инстанции, тя не сполучи, тъй като решено е било, поради безбройните претенции, да не се допуща абсолютно никой външен другар даже като слушател.

Тя живееше тогава в тихото предградие Фриденау, недалече от квартирата на Кауцки.

За сетен път видях Люксембург на Щутгартския международен конгрес (1907), дето тя бранеше заедно с Ленина революционния марксизъм, и в резолюцията по колониалния въпрос предвидя неизбежността на империалистическата война и като следствие — пролетарската революция.

В Женева аз си мислех, че Роза ще загине в руските царски затвори, в Сибир или на бесилката. И тя действително се пожертвува за идеята, която осветляваше нейния живот. Само че кой можеше да допусне, че тя ще загине от наемните убийци на зверове, които се наричат «социалисти» . . .

РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ В НЕЙНИТЕ ПИСМА ОТ ЗАТВОРА

Люксембург прекара почти цялата война в затвор. Първом, от февруари 1915 до 1916 г., в Берлинската

женска тюрма. После, от 10 юли 1916 г., по затворите из Берлин, Вронке и Бреслав, докато на 10 ноември 1918 г. революцията я освободи. Нейната неизтощима енергия не я напусна в затвора и оттам тя пращаше своите запалителни «Спартакoви писма», там тя написа, с псевдоним Юниус, брошура върху кризата на социалдемократията. Нейната обществена дейност и социалнополитически възгледи са достатъчно известни; но нейната светая светих, съкровени гънки на душата ѝ ни се разкриват от затвора в ония писма, която тя пише оттам до жената на Либкнехта — рускинята София.

Тия писма са една непринудена душевна изповед. За политика там не се говори по понятни съображения и само тук-таме общественият деец се проявява. Както е например в писмото от 24 март 1918 г., в което тя моли да се предаде «голям, голям поздрав на Карла»: «и му предайте от мен: sa i ga!¹ въпреки всичко»; или пък в писмото от 15 май от същата година: «... търпение и кураж! Ние има още да живеем и ще преживеем велики събития. Сега ние виждаме как целият стар свят пропада, всеки ден един къс — нова провала, ново гигантско падение. . . И най-смешното е, че повечето хора не забелязват това и си мислят, че стоят на твърда почва.» Още през 1906 г. (21. XI.) Люксембург има надеждата: «Сега е, както пред Севастопол. Всеки месец може да се смята за година.»

При мъртвилото през войната тя, от гълъбините на затвора, очакваше революцията и се надяваше самата тя да я дочака. В писмото си от 14. I. 1918 г. тя допуска, че на тоя ден идущата година сама ще може да занесе цветя на София Либкнехта и да се разходи с нея из Ботаническата градина и в полето. Точно след година Роза биде зверски умъртвена. . . «Радвайте се на пролетта — пише Роза на 24 март 1918 г.: — идната пролет ще я прекарваме заедно.» И понеже в същото писмо иронично казва, че за да излезе от затвора, «очевидно трябва да чакам, докато победим целия свят» — тя

¹ «Ще дойде, ще настъпи, ще се събдне».

е очаквала победа на революцията за идната пролет.

В кръгове, чужди на революцията, обикновено си представляват революционерите като зверове в човешки образ, като оня лъв, който зинал и лае, алчния и жаждущ да погълне някого. Лишени от богати душевни преживявания, хората на буржоазията смятаха Роза за «кървава» (blutige Rosa) и в тоя опростен вид я свеждаха до някаква фанатична изступленица. Те и не подозираха, че корените на нейната революционна непримиримост никнеха от почвата на нежната и безпределна любов към страдащите. Тя е заглушила личните си страдания, изгаряна само от една страст: «за благото човешко да загине», както би казал Петъсфи: «Надявам се, че ще умра на поста си: в улична битка или в усмирителен дом» . . .

В деня, когато се прочете присъдата на Либкнехта на четиригодишен усмирителен затвор (24 август 1916 г.), Роза пише на жена му: «Дръжте си главата високо. Много работи ще бъдат по-другояче, отколкото сега изглеждат.» Тя я съветва да отпътува, за да се развлече, и всяко нейно писмо е изпълнено с нежна грижа към приятелката ѝ. Тя не отстъпва «правото си на собственост» — да вземе участие във всички нейни мъки — и «с удоволствие и радост» би лежала «в клетка», за «да избави Карла».

А мъките на самата узница? «... Аз тичах като звяр в клетка, насам-нататък край моята стена, тази ми обикновена «разходка», и сърцето ми се свиваше от скръб, дето не мога да замина оттука, о, само да се махна оттука. Но нищо — скоро сърцето ми бе повикано към ред и трябваше да се успокои, то вече е свикнало да се подчинява, като добре дресирано куче. Да не говорим за мене.» И нийде вече тя не споменава за своите лични страдания — напротив — със своето «радостно опиянение» от битието тя се мъчи да зарази приятелката си. По величието на своя душевен подем тя напомня Чернишевски, който в затвора написа романа «Какво да се прави», тоя радостен благовест за бъдещото освобождение.

«Питате ме в отвореното си писмо: защо всичко е

така? Дете, «така» — това е животът, от старо време той е принасял страдания и раздяла, и тъга. Трябва винаги да го приемаш, какъвто си е, и в с и ч к о да намираш красиво и хубаво. Поне аз правя така. Не от намислена мъдрост, а просто току-тъй, по природата си. Аз инстинктивно чувствавам, че това е единственият правилен начин на разбиране живота, и затова се чувствавам действително щастлива при всяко положение. И не бих искала да излича нищо от моя живот и да преживея нещо по-другояче, отколкото е било и е.»

«Това ми е третото рождество в затвора, но не го вземайте трагично. Аз съм спокойна и весела, както винаги. . . Вчера си мислех: колко странно е, дето аз живея в радостно опиянение без никаква особена причина. Така например лежа аз тук в тъмната килия, на твърдия като камък сламеник, наоколо ми в затвора царува обикновената гробна тишина, струва ти се, че се намираш в гроба. . . И аз тихо лежа сама, обгърната от тия разнообразни черни покривала на мрака, теготата, неволята, зимата — сърцето ми тупти от непонятна, незнайна вътрешна радост, като че ли вървя по цъфнала ливада при сълъна слънчева светлина. И в мрака се усмихвам аз на живота, като че зная някаква вълшебна тайна, която изобличава в човека всичко зло и печално, и живея само в светлина и в щастие. И тук аз сама диря причината на тая радост, не намирам нищо и пак се усмихвам сама на себе си. Мисля, че тази тайна не е нищо друго, а самият живот; дълбоката нощна тъмнина е прекрасна и мека като кадифе, стига правилно да се погледне на нея, и в скърцането на влажния пясък под бавните тежки стъпки на часовия също се пее една малка прекрасна песен на живота, стига да умееш да слушаш, както трябва. В такива моменти мисля за вас. Много бих желала да споделя с вас тоя вълшебен ключ, та всякога и във всички положения да намирате красотата и радостта на живота, та и вие да живеете в опиянение и като че ли преминавате през една пъстра ливада. Не мисля да ви храня с аскетизъм, с измислени ра-

дости. Бих желала само да ви предам моята неизчерпаема вътрешна радостност, та да бъда спокойна, че минавате през живота в звездна наметка, която ви предпазва от всичко дребнаво, тривиално и страшно.»

«Всички обрати на съдбата» Люксембург ги приема с «необходимото весело спокойствие». «Такъв е животът и така трябва да се приеме той: смело, без униние и с усмивка — въпреки всичко.»

«Сонюша, вие сте огорчена от дългия ми затвор и питате: «Как така едни хора могат да разпореждат с други хора. Защо е всичко това?» . . . Птичка моя, цялата културна история на човечеството, която по скромни оценки се продължава вече 20 хилядилетия и нещо, се основава на това, че едни хора се разпореждат с други хора, което има дълбоките си корени в материалните условия на живота. Само по-нататъшното мъчително развитие ще може да измени това и ние тъкмо сега сме свидетели на един от тия мъчителни периоди, а вие сте седнали да питате: защо е всичко това? «Защо» въобще не е понятие за живота в неговото цяло и неговите форми. Защо има синигерчета на тоя свят? Истина, не знам, но мене ми е драго, че ги има, и аз чувствавам сладка утеха, когато внезапно през стената отдалече прозвучи сприхавото «щици-бе». Впрочем вие преценявате моята «просветленост»: вътрешното ми равновесие и блаженството ми могат за жалост да бъдат разклатени от всяка лека сянка, която падне отгоре ми, и тогава аз страдам неизказано, само че имам свойството тогава да замлъкна.»

И в общественото движение Люксембург приема всичко «спокойно, широко, с мека усмивка». Колкото повече се продължават страхотиите на войната, «колкото повече всичко подло и чудовищно, което става всеки ден, надминава всяка граница и мярка, толкоз по-търда и по-спокойна ставам аз. Не могат към стихията, към урагана, към наводнението, към слънчевото затъмнение да се прилагат нравствени мерки, те трябва да се разглеждат като нещо дадено, като обект на изследване и познание. Очевидно е, че обективно това са единствено възможните пътища на историята, и трябва

да я следваме, без да се отбиваме от основното ѝ направление. Имам едно такова чувство, че всичката нравствена тиня, през която бродим, огромната лудница, в която живеем, един близък ден изведнъж, като от допирането на вълшебна пръчка, може да се превърне в своята противоположност, в нещо невероятно голямо и героично, и ако войната трае още няколко години, ще трябва да се превърне». . .

През всичкото време на затвора будният ум на Люксембург продължава да работи. Тя е отрупана с книги, и не само по политика, социология, икономия, история и пр., за които не споменува, но и с изящна литература. На младини Роза е писала разкази и стихове — дори първата ѝ брошура върху майския празник е останала ненапечатана, защото се оказало, че била написана в стихове. Само филистерите могат да смятат, че няма място за поезия в «закоравялата» душа на революционера. Напротив, Роза, която положи душата си за своя ближн, бе тънка поетична натура, за което сведочи например статията ѝ върху Короленко, бликаща с оригиналност и тънко схващане на цялата руска литература. В писмата ѝ покрай имената на музиканти и художници се мяркат имена на най-разнообразни писатели.

С Шекспира тя се занимава специално, изучава «старите етюди» за него — Люксембург обичаше да изследва по първоизточниците — и иска да я снабдят с редица книги по въпроса. За модерните писатели тя пише на приятелката си: «Лъжете се, че съм предубедена» против тях: «около преди 15 години аз с възторг четях Демеля — нещо негово в проза, пред смъртното легло на любима жена — останал ми е смътен спомен за нея — ме възхити, — Фантазус от Арно Холц и до днес го зная наизуст. Пролет от Йохан Шлаф ме увлече тогава. Но после аз охладнях към тях и се повърнах към Гьоте и Мйорике. Хсфмансталя аз не разбирам, Георга не познавам. Наистина, аз малко се боя от майсторски свършената форма у всички тях, от поетическото изражение и липсата при това на велик благороден мироглед. Тази двой-

ственост се отзовава в душата ми с такава пустота, че красивата форма се превръща за мене в гримаса. Те обикновено предават удивителни настроения. Но настроенията още не правят човека.» За Хуго фон Хсфмансталя в друго писмо Люксембург се изказва по-подробно: «Изобщо не го обичам. Намирам го префинен, неясен, просто не го разбирам.»

По вечния въпрос за тенденциозността в изкуството Люксембург се изказва по повод прочитането на два романа от английския писател Голсуърти, от които единият ѝ се харесал много по-малко от другия — «въпреки това, а по-вярно казано, именно за това, защото там социалната тенденция преобладава». «В романа аз гледам не на тенденцията, а на художествената ценност.» Попречило ѝ за въпросния роман и това, «дето Голсуърти е твърде много остроумен. Това ще ви учуди, но той е същият тип като Бернар Шоу, пък и Оскар Уайлд. Очевидно, това е един много разпространен днес тип между английската интелигенция: типът на много проникателен, изтънчен, но преситен човек, който разглежда всичко на тоя свят с усмихващ се скептицизъм. Ироничните бележки, които Голсуърти с най-сериозна физиономия прави за героите на своята собствена драма, често пъти ме карат да се смея с глас. Но както действително възпитаните и светски хора никога или много рядко си позволяват гръмко да се смеят на околните си, макар и да забелязват всичко смешно — така и един истински художник никога не иронизира над собствените си създания. От само себе си се разбира. . . че това не изключва сатирата в голям стил. Например Емануил Квинт от Герхарт Хауптмана е най-кървавата сатира на съвременното общество от всички сатири от един век насам. Но самият Хауптман не се хили при това; в края той стои изправен с разтреперани устни и с широко ококорени очи, в които лъчат сълзи. Напротив, Голсуърти със своите остроумни бележки ми действуват като един съсед на трапезата при някоя вечеря, който при влизането на всеки нов гостенин ми шепне лоша клюка за него.»

Колко дълбоко е чувствувала Люксембург поезията, се вижда от спомена за едно двустигшие от Гьоте, което се въртяло в главата ѝ «без никаква връзка с настроението» ѝ и с онова, което я занимавало вътрешно: «Само музиката на думите и своеобразната прелест на стихотворението ме люлееше. Сама не знам от какво става това, че едно красиво стихотворение, особено от Гьоте, тъй дълбоко ми действува при всяко силно възбуждане или потрес. Това е едно почти физиологическо действие, сякаш пия чудесно питие във време на страшна жажда, питие, което вътрешно ме освежава и оздравява тялото и душата.»

Възхищението ѝ от природата прави самата Роза поетеса. В последното ѝ писмо от Вронке четем: «Снощи около 9 часа видях едно великолепно зрелище. От канаето си забелязах в стъклото на прозореца светещ розов освет, което ме учуди, тъй като небето бе съвсем сиво. Завтекох се към прозореца и се спрях като прикована. На съвършено сивото едноцветно небе на изток се издигаше един голям облак от такъв неземен прекрасен розов цвят, така сам за себе си, откъснат от всичко, че изглеждаше като усмивка, като поздрав от незнайна далечина. Въздъгнах като освободена и неволно протегнах ръце към възшебната картина. Когато има такива бои, такива форми, тогава животът е прекрасен и струва си да се живее, нали? Впих поглед в светещата картина и поглъщах от нея всеки розов лъч, докато изведнъж се разсмях с глас над себе си. Господи боже, ами че небето и облаците, и всичката красота на живота няма да си остане във Вронке, та съм взела да се прощавам с тях; не, те ще дойдат с мене и ще останат с мене, дето и да бъда и колкото и да живея.»

Любовта към природата е особено силна у Люксембург, когато се отнася до органическата природа, с която чувства «вътрешно срастване». Тя се бои да не засипе подземните жилища на диви пчели и оси, чувства се болна от писъка на птица, привързана е към «малкото общество на птичките». Като чете география на животните, обръща ѝ вниманието фактът,

че пойните птици в Германия изчезват, и тоя факт я опечалява: «Жално ми е не че няма кой да пее за хората, но картината на тихата неудържима гибел на тия беззащитни малки създания ми причинява толкова мъка, че заплаках. Това ми напомня руската книга на професор Зибер за измирането на червенокските в Северна Америка, която съм чела още в Цюрих: и те тъкмо така, стъпка по стъпка, се изместват от културния човек от цялата земя и се обричат на тиха жестока гибел.»

Особено трогателно описва Люксембург «острото страдание», което изпитала при следната картина. В двора на тюрмата искат да вкарат голяма военна натоварена кола, впрегната с биволи, които не могат да прекарат колата през прага на портата, и войникът ги бие толкова жестоко, че кръв шурти от единия, докато вкарат колата. Изражението на черните биволи и на кротките им очи наподобява лицето на разплакано дете, жестоко наказано, без да знае защо и без изход от мъките и грубото насилие. «Седях пред него и животното ме гледаше, сълзите ми течеха, това бяха неговите сълзи, не може с по-голямо страдание да се преживее мъката на най-любимия брат, отсклото аз в безсилие преживях тази няма болка... О, бедний ми биволе, бедний ми любимий братко, ние и двамата стоиме тука толкова безсилни и покорни и сме обединени от страданието, безсилието и тъгата.»

В световната литература е много известно произведението на италианския карбонарий Силвио Пелико «Затворите ми», в което ни разправя как се примирява със света като кротък разкаял се християнин. Съвсем друга е психологията на затворената Роза. През нейното крайно страдание, разтопено в жизнерадото ѝ светоусещане, личи не някакво разкаяние, а решителността ѝ всеки момент да сложи живота си за своите дълбоки убеждения. Дълго време тя се крепи, докато най-после се чуват подземните бучения на настъпващата революция. Тогава изчезва вече търпението ѝ, само за едно мечтае вече: да се види най-после свободна. «Настроението ми е такова — пише тя на 15 октомври

1918 г., — че не мога да търпя да ме посещават приятелите ми под надзор. Всичко това го търпях през всичките тия години и при други условия бих останала също така търпелива още с години. Но след общото изменение на положението психологията ми се прекърши. Разговорите под наблюдение, невъзможността да говоря по това, което действително ме интересува, толкова ми тежат, че по-добре е да се откажа от всяко посещение, докато се видим като свободни хора.»

Свободата ѝ надмина едва два месеца (10. XI. 1918 г. — 15. I. 1919 г.). В «радостно опиянение» отиде Роза Люксембург срещу смъртта, която за нея е безсмъртие. «От смъртта най-малко се боят ония хора, чийто живот е най-ценен», казваше Кант. . .

Стр. 291. **КАРЛ ЛИБКНЕХТ И РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ**

Из сб. очерки «Великани на мисълта и на делото», Г. Бакалов. Библ. «Нов път», № 22, 1925. Разглежда голямото дело на Либкнехт и Люксембург в германската социалдемократическа партия за обединение на левите в германското работническо движение, против опортюнизма и центризма. Героичната им борба против германския милитаризъм и войната през времето на Първата световна империалистическа война. Особено ценни са личните спомени на автора за Роза Люксембург, които разкриват колоритната ѝ фигура като виден деец и теоретик на полското и германското работническо революционно движение. Статията е ценен материал за запознаване с положителните дела и слабостите в теорията и практиката на левицата в германската социалдемократия в епохата на II интернационал.

Й о г и х е с, Л е о (псевдоним Ян Тишко), роден 1867, виден деец на полското и германското работническо движение, един от основателите и секретар на ЦК на ГКП (1918). Заедно с К. Либкнехт и Р. Люксембург е един от организаторите на съюза «Спартак». Убит в затвора през март 1919.

Ш а й д е м а н, Ф и л и п (1865—1939). Един от водачите на дясното опортюнистическо течение в социалдемократическата партия в Германия. Играл видна роля в ръководството на партията след смъртта на Бебел. След започването на Първата световна война заема шовинистически позиции. Враг на Октомврийската революция и Съветския съюз, той подкрепя завоевателните действия на германския империализъм към младата съветска република. През февруари — юни 1919 съставя коалиционно правителство в Германия, което жестоко преследваше революционното движение на германските работници.

Л и б к н е х т, В и л х е л м (1826—1900). Виден деятел на германското демократично и работническо движение, един от основателите на германската социалдемократическа партия и на II интернационал, активен борец против социалфашизма и войната. Под влиянието на Маркс и Енгелс, един от пламенните пропагандатори на революционните идеи на I интернационал и защитник на Парижката комуна. По-късно Либкнехт проявява примиренчески позиции към опортюнистите, но под влияние на критиката на Маркс и Енгелс в решителните моменти заема революционни позиции. Той е един от боевите ръководители на нелегалната социалдемократическа партия по време на изключителния

закон против социалистите в Германия (1878—1879), преследван и лежал в затвора за революционната си дейност, активен борец против милитаризма. Автор на «История на френската революция», «Против милитаризма и против новите данъци», «Кои са социалдемократите и какво искат те» и други.

К р у п, А л ф р е д, военнопръстъпник от Втората световна война, ръководител на най-големия военно-металургичен концерн в Западна Германия. Историята на концерна «Круп» е тясно свързана с развитието на германския империализъм. Активно участва в подготовката на двете световни войни, от които извлича огромни печалби, подпомага прръстъпната дейност на германския фашизъм. След края на Втората световна война по Ялтенското и Потсдамското съглашение военните заводи «Круп» подлежах на ликвидиране, което стана само в Германската демократична република. В Западна Германия американо-английските империалисти запазиха заводите и днес те са един от главните арсенали за милитаризацията на Западна Германия.

С п а р т а к о в и п и с м а, «политически писма» с подпис Спартак, издавани от групата «Интернационал», основана от Р. Люксембург, Франц Меринг, К. Либкнехт, Клара Цеткин и др. леви социалдемократи в Германия, която от 1916 започва да се нарича група «Спартак», в хода на революцията от 1918 в Германия тя се оформя като Съюз «Спартак» («Spartakusbund»). И от затвора (1916—1918) Р. Люксембург пише революционни антивоенни позиви — «Спартакoви писма».

М е р и н г, Ф р а н ц (1846—1919). Виден деец на германското работническо движение, един от основателите на ГКП, автор на много трудове по история, философия и литература, талантлив публицист. Заедно с Р. Люксембург, К. Либкнехт и Клара Цеткин, един от водачите на лявото крило в германската социалдемократия, един от участниците в съюза «Спартак» и в издаването на «Спартакoви писма». Автор на биография на К. Маркс, на «История на германската социалдемократия» в 4 тома и др.

Ю н и у с (псевдоним на Р. Люксембург), автор на брошурата «Кризата на социалдемократията», написана в затвора и излязла от печат през 1916. В статията си «За брошурата на Юниус» (1916) В. И. Ленин, като поздравява излизането на нелегалната брошура в тежките условия на пруската цензура, подлага на сериозна критика някои пацифистки позиции на автора, прръмълчаването грешките на опортюнистите и пр.

Акселрод, Павел Бориславич (1850—1928). Един от водачите на меншеви́зма и на ликвидаторството. Бил е член на образуваната от Г. В. Плеханов през 1883 група «Освобождение на труда», през 1900 — на редакцията на «Искра». На втория конгрес на РСДРП (1903) заедно с Мартов и Троцки — начело на меншевишката фракция. През 1917 — враг на съветската власт и води яростна антисъветска пропаганда в чужбина.

Акселрод, Любова Исаковна (псевдоним Ортодокс) (1868—1946). Сътрудничи в «Искра» и «Заря». В началото на революцията в Русия 1917 член на ЦК на меншевиките. Автор на «Философски очерки» (1906), сб. «Против идеализма» (1922). Води борба против болшевиките и философските възгледи на В. И. Ленин. След Великата октомврийска социалистическа революция се занимава с педагогическа дейност във висши учебни заведения на СССР.

Има се пред вид ученическият бунт, който избухва през 1891 в Пловдивската гимназия в знак на протест срещу уволнението на учителите Никола Габровски, Гаврил Баламезов и Велчо Т. Велчев, който по-късно минава на реакционни позиции, за социалистическа дейност. Главен инициатор на бунта е Г. Бакалов, който е изключен завинаги от всички училища в страната.

Стр. 311. **А. БОГДАНОВ**. Сп. «Наковалня», г. III, бр. 128, 17 май 1928, с. 3. Съдържа интересни сведения за книгата на Богданов «Кратък курс по икономическата наука» и условията на издаването ѝ в България.

Кратък курс на икономическата наука учебник от руския философ и икономист А. Богданов, излязъл през 1897, за който В. И. Ленин дава положителна оценка в рецензията си за него (Соч., 4-то изд., т. IV, с. 39); излиза в български превод на Г. Бакалов през 1899, с предговор от Д. Благоев, под заглавие «Социалистическото направление в политическата икономия». На български излиза още в две издания, от които третото през 1908 от книгоиздателство «Хр. Г. Данов & С-ие». За същата Благоев публикува положителна рецензия в сп. «Ново време»

Мирбожий, руско месечно литературно и научно-популярно либерално списание, излизало в Петербург (1892—1906). От втората половина на 90-те години около него се групират легалните марксистки Струве, Туган-Барановски и др. Използувано и от революционните марксистки. В. И. Ленин публи-

кува в него рецензия за труда на Богданов «Кратък курс на икономическата наука». Спряно от царската цензура, излиза под името «Современный мир».

Девил, Габриел (1854—1931). Виден деец на френското социалистическо движение, автор на съкратено изложение на първия том на «Капиталът» от Маркс, издадено 1883, което изигра голяма роля за разпространението на марксизма не само във Франция, но и в Русия, у нас и др.

Георгиев, Гаврил (1870—1917). Един от най-близките сътрудници на Д. Благоев за създаването на марксистка партия на българския пролетариат. Активно работи като деец в социалистическото движение от 1892. Работи по редактирането и издаването на в. «Работник», първия орган на партията, ред. на в. «Социалист» — 1894—1897. Заедно с Г. Кирков през 1900—1909 работи във в. «Работнически вестник». Сътрудничи в сп. «Ден» и «Ново време»; от 1903 — 1909 редовно избран за член на ЦК. 1896—1897 — секретар на ЦК. Автор на много статии по организационни въпроси. Преводач. Известен с непримиримата си борба против общоделството (1903) и анархолибералите (1905).

Георгиев, Стефан. Един от първите социалисти, книжар-издател, участник в организиране препращането на руската «Искра» и други нелегални издания през България за Русия и за разпространението им в нашата страна. Издават с Г. Бакалов популярни социалистически брошури.

Луначарски, Анатолий Василевич (1875—1933). Виден културен и обществен деец на Съветския съюз, бележит строител на социалистическата култура. След II конгрес на РСДРП се присъединява към болшевиките. Влиза в редакциите на болшевишките вестници «Вперед», после «Пролетарий», работи под ръководството на В. И. Ленин. След поражението на Първата руска революция в периода на реакцията в Русия допуска много политически грешки и се обявява против философско-теоретическите и научни основи на марксизма. През войната 1914—1918 стои на интернационалистически позиции, връща се в Русия след февруарската революция 1917, приет в Болшевишката партия и след Октомврийската революция заема отговорни постове — народен комисар на просветата, пълномощен представител в Испания и др. Бележит оратор, публицист и литературен критик.

Червената звезда, утопичен роман от А. Богданов за бъдещото комунистическо общество, излязъл в превод на български през 1932.

Г а н ч е в, И в а н. Член на партията на тесните социалисти, през 1919 ръководител на «искристите» антипарламентаристи. След поражението на Септемврийското въстание 1923 ликвидатор. Убит от фашистката полиция 1925.

Стр. 315. ЗА ЗНАЧЕНИЕТО НА ИСТОРИЯТА. Сп. «Съвременна мисъл», г. II, 1935, кн. 2, с. 16—19, подпис Г. Зарски. Излиза след спирането на сп. «Звезда» като легално издание на БКП. В него Г. Бакалов сътрудничи на обществени и политически теми. Това е времето, когато българската фашистка буржоазия се опитваше да възпитава във фашистки дух подрастващото поколение. Идеолозите на буржоазията прибегваха за тази цел към фалшифициране на историята. Бакалов води борба с тях и в горната статия излага марксистко-ленинското учение за ролята и значението на историята. Особено ценното е, че по времето на култа към личността на Сталин, когато се игнорираше ролята на народните маси и неправилно се третираше въпросът за ролята на личността в историята, Бакалов застава на правилни марксистко-ленински позиции по въпроса. Освен това много е важно, че авторът особено подчертава важността на изворите и първоизточниците за изучаване на историята.

«Казваше един учен...» — Бакалов има пред вид Карл Маркс, служейки си с езопов език, за да избегне ударите на цензурата. 18 б р ю м е р. Става дума за бележития труд на Карл Маркс «18 брюмер на Луи Бонапарт», в който Маркс блестящо прилага към изследването на събитията във Франция метода на историческия и диалектическия материализъм.

Стр. 320. ОТЕЦ ПАИСИЙ. Делото на Паисий. За пръв път се печата в сп. «Научна мисъл», г. II, 1936, кн. 14, с. 7—11, кн. 15, с. 4—7; отделно издание — Г. Бакалов. Библиотека «Знание», № 4, 1937, 16 стр. Излиза и в сб. «Г. Бакалов. Избрани исторически произведения», С., 1960, с. 351—359. Дава се ново осветление на живота и делото на Паисий като изразител на интересите и тежненията на народните низини.

Стр. 326. ЗАВЕТИТЕ НА БЪЛГАРСКОТО ВЪЗРАЖДАНЕ. За пръв път се печата в сп. «Мисъл», г. II, 1936, кн. 14, с. 7—11,

кн. 15, с. 4—7, отделно издание — Г. Бакалов. Заветите на Възраждането. Включена е в сб. «Г. Бакалов. Избрани исторически произведения», С., 1960 г. с. 351—359.

За борба с буржоазно-фашистките фалшификатори на историята на Българското възраждане авторът за пръв път разкрива в духа на марксизма-ленинизма социално-икономическите причини на Възраждането, движещите му сили, дава анализ на класите и класовата борба в епохата на националната революция.

Стр. 338. ДВЕТЕ ЛИНИИ В БЪЛГАРСКОТО ВЪЗРАЖДАНЕ. За пръв път се печата в сп. «Нова литература», г. I, 1935, кн. 10, с. 150—152. После в отделно издание «Г. Бакалов. Българското националнореволюционно движение—очерки». Библиотека «Знание», № 1, С., 1937, с. 3—7. Включена е и в сб. «Г. Бакалов. Избрани исторически произведения», С., 1960, с. 347—350.

Воюва с буржоазните историци, които развиваха тезата, че Възраждането е само просвета и борба за черковна независимост. Подчертава най-важното във Възраждането — революционната борба за смъкване на омразния турски феодален строй; изяснява от позициите на марксизма-ленинизма обективния резултат от победата на националната революция.

Стр. 343. НИКОЛАЙ ЧЕРНИШЕВСКИ. Влиянието на Балканите. Из брошурата «Г. Бакалов. Николай Чернишевски», гл. III, С., 1934, с. 37—51. Цялата брошура в сб. «Г. Бакалов. Избрани исторически произведения», С., 1960, с. 445—472.

На живота и делото на великия руски революционер-демократ авторът е посветил и други статии. «Н. Г. Чернишевски» — из «Великани на мисълта и на делото», 1925. Б-ка «Нов път», № 22; «Чернишевски на Балканите», сп. «Каторга и ссылка» 1934, кн. 4 (113), с. 22—32.

В брошурата за Чернишевски за пръв път в нашата историческа наука авторът дава в марксистко-ленински дух оценка на Чернишевски като велик революционер-демократ и социалист-утопист. В третата глава за влиянието на Чернишевски на Балканите имаме самостоятелно оригинално изследване за влиянието му върху видния сръбски революционер-демократ и социалист Светозар Маркович, както и върху българските революционери-демократи Л. Каравелов и Хр. Ботев.

СЪДЪРЖАНИЕ

Бележит пропагандист на марксизма	5
ПУБЛИЦИСТИКА	
Отстъпничество от социализма	33
Руската революционна емиграция сред българите	75
Старата «Искра» сред българите	134
Влиянието на старата «Искра» за оформяне партията на «тесняците»	134
Искровецът Иван Загубански	144
Снабдяването на искровци с български паспорти	154
Непосредствени връзки на българите с групата на «Искра»	158
Литературни връзки	165
Поздрав от България	175
Какво ни дели	177
Две писма на Фр. Енгелс до българите	179
Плеханов в България	187
Бегли спомени за Г. В. Плеханов	205
Първите стъпки на марксизма в България	213
Кога и как българските работници се запознаха с В. И. Ленин	234
Руската революция	240
Съобщение за отражение на първата руска революция от 1905 в България	251
Ленин	254
Как бе посрещнат Ленин в България	262
Димитър Благоев — патриарх на българския социализъм	268
Историческото дело на Д. Благоев	273
Никола Габровски	279
Жан Жорес и войната	285

Карл Либкнехт и Роза Люксембург	291
А. Богданов	311
За значението на историята	315
Отец Паисий	320
Завети на Българското възраждане	326
Двете линии на Българското възраждане	338
Николай Чернишевски	343
За легализацията на БКП	358
Аргументът против легализацията на БКП	362
Вестник «Нов път» и списание «Нов път»	366
Ден на международната помощ	371
Следпървомайски размишления	377
В защита на Георги Димитров	381
Интервю за Съветския съюз	384
Години, които променят света	387
Величествен митинг в Париж	391
Бележки	397